

ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА ДЕТІНІЗАЦІЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Купріянова Анастасія Олександрівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
освіти
Лісовий Андрій Васильович
д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та
аудиту
Державний податковий університет

Фінансовий контроль

На сучасному етапі розвитку економіки України фінансовий контроль посідає провідне місце у забезпеченні прозорості фінансових процесів, зміцненні економічної безпеки держави та протидії тіньовій економіці. Його ефективність визначає рівень фінансової дисципліни, довіру до державних інституцій і, зрештою, ступінь детінізації економіки.

Удосконалення системи фінансового контролю є не лише питанням підзвітності, а й ключовим чинником зміцнення економічної безпеки держави. Рівень тінізації економіки прямо корелює зі станом фінансового контролю: чим ефективніше організовано контроль за бюджетними і податковими потоками, тим менше можливостей для функціонування тіньових схем.

Ключові інституції державного фінансового контролю

Система державного фінансового контролю в Україні охоплює низку інституцій, діяльність яких взаємопов'язана та спрямована на забезпечення фінансової прозорості та дисципліни.

Рахункова палата (РП)

Здійснює зовнішній аудит використання коштів державного бюджету, оцінює ефективність управління державними ресурсами та забезпечує парламентський контроль за фінансовими потоками. Виявляє системні ризики, що сприяють тіньовим схемам.

Державна аудиторська служба України (ДАСУ)

Виконує функції внутрішнього фінансового контролю, перевіряючи законність і доцільність використання бюджетних коштів, правильність ведення обліку та достовірність звітності. Пріоритет – попередження фінансових порушень.

Державна податкова служба України (ДПСУ)

Контролює повноту та своєчасність сплати податків. Впроваджує ризик-орієнтований підхід до перевірок і активно застосовує цифрові сервіси для зниження корупційних ризиків.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ)

Спеціалізований орган, що бореться з економічними злочинами. Його діяльність охоплює аналітичний моніторинг, виявлення схем ухилення від оподаткування та розслідування фінансових правопорушень, посилюючи превентивну складову.

Обмеження ефективності фінансового контролю

Попри розгалужену інституційну структуру, ефективність фінансового контролю залишається обмеженою через низку системних проблем.

→ Недостатня координація

Дублювання функцій і фрагментарність інформаційних потоків між контролюючими органами (ДПСУ, ДАСУ, БЕБ, РП). Відсутність єдиної інтегрованої бази даних ускладнює виявлення масштабних тіньових схем.

→ Корупційний фактор

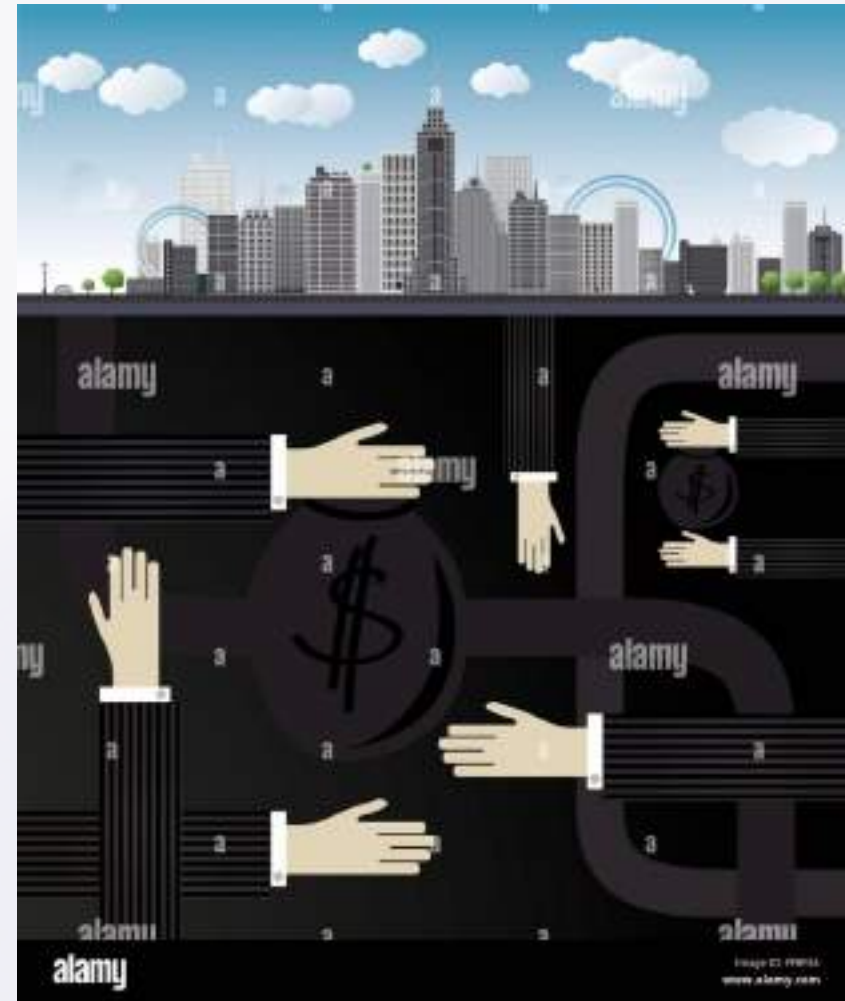
Зловживання повноваженнями, вибірковість у застосуванні санкцій та недовіра бізнесу до контролюючих інституцій сприяють розвитку неформальних практик господарювання.

→ Реактивний характер перевірок

Контрольні дії проводяться вже після порушення. Відсутність аналітичної моделі, заснованої на прогнозуванні ризиків, обмежує оперативне реагування на фінансові зловживання.

→ Недосконалість правового механізму

Тривалі судові процедури та малоефективні результати відповідальності за фінансові правопорушення знижують превентивний вплив контролю та формують відчуття безкарності.

Масштаби тіньової економіки: оцінки та тенденції

Рівень тіньової економіки залишається суттєвою проблемою для України, хоча спостерігаються позитивні тенденції до його зниження.

32%

Рівень тінізації у 2021

За даними Міністерства фінансів України, частка тіньової економіки становила близько 32% ВВП, що вказувало на значний обсяг операцій поза офіційним обліком.

19.3%

Офіційна оцінка на 2025

Офіційні оцінки свідчать про тенденцію до зниження, прогнозуючи частку тіньової економіки на рівні приблизно 19,3% ВВП. Проте реальний рівень може бути вищим через неповноту спостережень.

Фактори тінізації

Масштаб неформальної зайнятості, поширення готівкових розрахунків та неповнота статистичних даних є ключовими факторами, що ускладнюють точну оцінку.

«Навіть помірне зменшення податкового тиску стимулює вихід бізнесу з тіні.»

Цифрові інструменти як драйвер детінізації

Запровадження інноваційних електронних інструментів вже дало відчутні позитивні результати, суттєво обмежуючи можливості для фінансових маніпуляцій та підвищуючи громадський контроль.

Е-Адміністрування ПДВ

Система суттєво обмежила можливості для маніпуляцій у сфері оподаткування, забезпечуючи більшу прозорість розрахунків.

ProZorro

Платформа державних закупівель, яка мінімізувала корупційні ризики та забезпечила конкурентність і прозорість у сфері державних витрат.

е-Data та «Відкритий бюджет»

Забезпечили публічність інформації про рух бюджетних коштів, що значно підвищило рівень громадського контролю та підзвітності.

Стратегічний напрям: інтеграція та штучний інтелект

Цифровізація державного управління є ключовим напрямом підвищення ефективності фінансового контролю. Це вимагає створення інтегрованих систем та використання передових технологій.

Інтегрована система обміну даними

Створення єдиної системи обміну даними між РП, ДПСУ, ДАСУ та БЕБ. Це усуне дублювання функцій, підвищить аналітичну точність контролю та забезпечить оперативне виявлення порушень.

Використання штучного інтелекту

Впровадження технологій ШІ у фінансовий моніторинг для виявлення ризикових транзакцій, схем ухилення від оподаткування та ознак фіктивної діяльності, наслідуючи успішні практики країн ЄС та США.

Єдина електронна платформа

Створення комплексної платформи, що поєднує дані з державних реєстрів, систем ProZorro, e-Data, ДПСУ та Казначейства, формуючи ризик-орієнтовану систему контролю.

Посилення прозорості та контролю за капіталом

Прозорість фінансової інформації є основою довіри до держави та бізнесу. Необхідно посилити контроль за готівковими операціями та рухом капіталу для скорочення тіньового обігу.

Звітність у форматі відкритих даних

Запровадження обов'язкової фінансової звітності у форматі відкритих даних. Це дозволить суспільству та інвесторам отримувати достовірну інформацію про використання ресурсів, зменшуючи можливість тіньових операцій.

Розвиток безготівкових розрахунків

Поширення безготівкових розрахунків та розвиток електронної платіжної інфраструктури сприятимуть скороченню частки тіньового обігу готівки.

Міжнародний обмін інформацією (AEOI)

Впровадження системи міжнародного автоматичного обміну фінансовою інформацією (AEOI) для запобігання нелегальному виведенню капіталу за кордон.

Гармонізація законодавства та превентивні повноваження

Ефективний фінансовий контроль неможливий без удосконалення законодавчої бази та переорієнтації діяльності контролюючих органів на превентивну роботу.

- **Гармонізація з ЄС:** Необхідна гармонізація українського законодавства з директивами Європейського Союзу у сферах фінансового моніторингу, аудиту та запобігання відмиванню доходів.
- **Розширення Превентивних Повноважень:** Важливо розширити аналітичні та превентивні повноваження ДПСУ і БЕБ, зосередивши їхню діяльність не лише на виявленні порушень, а й на їх попередженні.
- **Удосконалення Стандартів:** Чітка відповідальність за результати перевірок, удосконалення стандартів аудиту та координація між органами контролю сприятимуть підвищенню прозорості та довіри до системи.

Формування культури фінансової відповідальності

Детінізація економіки вимагає не лише адміністративних заходів, але й формування нової культури фінансової відповідальності серед усіх учасників економічних відносин.

Громадський контроль

Розвиток інститутів громадського контролю та публічних консультацій для забезпечення підзвітності.

Партнерство

Розвиток партнерства «держава – бізнес – громадськість» як запоруки сталого зниження рівня тінізації.

Фінансова грамотність

Підвищення фінансової грамотності, особливо серед підприємців і молоді, для усвідомлення важливості легальної діяльності та сплати податків.

Така взаємодія є запорукою побудови прозорої фінансової системи України та сталого економічного зростання.

Висновки: фінансовий контроль як фундамент безпеки

Ефективно організований фінансовий контроль є критично важливим для зміцнення економічної безпеки та забезпечення прозорості в Україні.

Підзвітність

Удосконалення контролю забезпечує підзвітність державних інституцій та ефективне використання бюджетних коштів.

Детінізація

Чим ефективніший контроль, тим менше можливостей для функціонування тіньових схем і виведення капіталу.

Довіра

Прозорість фінансових процесів підвищує довіру бізнесу та інвесторів до економічної системи країни.

Безпека

Сильний фінансовий контроль є ключовим чинником зміцнення економічної безпеки держави в умовах сучасних викликів.

